

BODÓ VÉGH LÍVIA

AZ AUTIZMUS SPEKTRUM ZAVAR

(AUTISM SPECTRUM DISORDER, ASD)

Amint meghalljuk az autizmus szót, vagy összerándul a gyomrunk, vagy bekapcsol fejünkben az *Esőember* (Rain Man, Dustin Hoffman főszereplésével) című film. Ezt a filmet egy valós személy, Kim Peek ihlette, aki magasan funkcionált autista (megasavant) volt. A köztudatban a film hatására hajlamosak vagyunk minden autistát párhuzamba vonni a film karakterével. A valóságban azonban csak az autisták mintegy 10%-a valódi savant, vagyis speciális zseni – a világon mintegy száz ilyen személyt tartanak számon. Minden tízedik autista viszont savantszerű, kiugró képességekkel rendelkezik. A savant-szindrómásokra ugyanis egy vagy néhány különleges tehetségterület jellemző – például briliáns memória, fejszámolás, művészi adottságok –, miközben az egyén sok szempontból visszamaradottnak tűnik.

Az autizmus a viselkedés jellegzetes tüneteivel leírható állapot. Különböző, agyi fejlődési és működészavart okozó organikus tényezők hatására jöhet létre. Okai között, amelyek nem teljesen tisztázottak, elsősorban genetikai és az idegrendszer károsító hatásokat, esetleg azok interakcióit feltételezik. Az autizmus gyakran jár együtt értelmi vagy egyéb fogyatékossgal. Előfordulásuk fiúknál 4-5-ször gyakoribb, mint lányoknál.

A hagyományos felfogással szemben az autizmust nem betegségnek, nem elmebetegségnek tartjuk, hanem a fejlődés olyan zavarának, amely minőségében és mennyiségében is eltér a normál fejlődéstől. Ennek megfelelően orvosi értelemben nem gyógyítható. A mai felfogás szerint az autizmus állapotok széles spektrumát felölelő gyűjtőfogalom. Értelemszerűen minden egyes gyermeknek, aki diagnózisa szerint az autizmus spektrumon foglal helyet, valamilyen mértékben problémái vannak

a szociális interakcióval, az empátiával, a kommunikációval és a rugalmas viselkedéssel. A fogyatékossg szintje és a tünetek kombinációja személyenként változik. Az autizmus súlyossága, az értelmi színvonal, az egyéb képességek, illetve fogyatékossgok és a gyermek személyisége függvényében a klinikai kép sokféle lehet. Minden gyermek azonos diagnózisa nagyon más, rendkívül egyéni, nincs két egyforma viselkedés.

Az a gyermek, akinél előreláthatóan autizmus spektrum zavar (ASD) áll fenn, általában kevésbé spontán, mint a többi vele egykorú társa. Ellentétben áll a tipikus kíváncsi kisgyerekekkel, a társas kapcsolataiban más. Társaitól elkülönül vagy szokatlanul viselkedik, egyoldalú az interakciója, tartózkodó és közömbös. Nehéz eligazodnia a társasági létben, a szociális viselkedésben, ezért gyakran érdektelen, nem érti, mi folyik körülötte. A kommunikációjában (beszéd, gesztus, mimika) is eltérés mutatkozhat. Szembetűnő a beszéd hiánya, a beszéd szintjéhez képest gyenge beszédhasználat, kommunikációja, vagy a beszéd tartalmának szó szerinti értelmezése, furcsa tartalma, szokatlan hanghordozása. Hiányzik a humor, az irónia, szarkazmus értelmezésének képessége. Jellemzi a merev, megszállott viselkedés, ami korlátozza a tevékenységében. A funkcionalitást tekintve a játék folyamatában is megmutatkozik a különbség: a gyermeket érdeklődéshiány vagy túlzott aktivitás jellemzi, amit a játéktárgyak nem rendeltetészerű használata, szokatlan kötődés bizonyos tárgyakhoz, valamint sztereotip, repetitív tevékenységek kísérnek.

Speciális nehézség áll fenn az autista gyermek gondolkodásában, a tanulásban és a mindennapi alkalmazkodásban, az érintett rendkívül ragaszkodik az állandósághoz, a megszokotthoz. A mozgás területén is eltérően visel-

kedik, pl. repkedő kézmozgása van, lábujjhegyen jár. Az érzékelés-észlelés területén csökkent, illetve túlzott fájdalomérzése alakulhat ki. Nehézségei támadnak az érzelmi (túlreagálás, illetve közömbösség a külső ingerekre), érzékszervi (érzelmek szabályozása) területeken, valamint egyenetlenek a kognitív képességei is.

Annak megállapítása érdekében, hogy a gyermek autista spektrum zavarral küzd vagy más fejlődési rendellenesség áll a háttérben, fontos a szakszerű kivizsgálás. Ne feledjük, attól, hogy a gyerekeknek van néhány autizmusszerű tünete, még nem egyértelmű, hogy ő is autizmus spektrum zavarral küzd. Az autizmus skálája a mély fogyatékossgtól az ép intellektusú ember enyhe szociális készségzavaráig terjed. A közhiedelemmel szemben az sem igaz, hogy a szemkontaktust, illetve érintést kerülő gyermekek mind autisták. Ezek a tünetek még nem bizonyítják az autizmust – a pontos diagnózis felállításához kivizsgálásra, szakszerű viselkedés-megfigyelésre van szükség. A diagnosztizálás rendkívül bonyolult folyamat, több szakember átfogó értékelését foglalja magába (pszichológus, gyógypedagógus, pszichiáter, logopédus, foniáter, neurológus), és többszöri értékelések és vizsgálatok szükségesek a diagnosztizáláshoz. Az időben is hosszú diagnosztizálás gyakran 2-3 évvel az első tünetek megjelenése után ér véget. Ez elsősorban a helytelen diagnózis elkerülése érdekében történik így. Ugyanakkor egy ASD diagnózis tovább késhet, ha az orvos nem veszi komolyan a szülő aggályait, vagy éppen a szülők érthető hártása késlelteti a felismerést. Észreveszik ugyan, hogy gyermeküknek „furcsaságai” vannak, mégis túl későn fordulnak szakemberhez, mert abban bíznak, majdcsak

„kinövi” gyermekük ezeket. Az ASD esetében azonban fontos a korai felismerés és beavatkozás. Megfelelő segítséggel, fejlesztéssel, terápiával ugyanis javítani lehet a gyerek esélyeit a fejlődési késések, lemaradások finomítására, legyőzésére. A potenciális „címke felragasztása” kevésbé fontos; a lényeg a tünetek szakszerű kezelése.

A diagnosztizálás első fázisa a szülői interjú, ami fontos háttérinformációkat kínál a gyerekről. A szülők beszámolnak arról, hogy mi történik, illetve történt a gyermek fejlődésében és viselkedésében. A fennálló sajátos fejlődési problémák megoldására orvosi értékelés is szükséges, ami általános fizikai, neurológiai, laboratóriumi, genetikai, pszichiátriai vizsgálatokat jelent. Pszichológiai és pedagógiai értelemben fontos szerepe van a megfigyeléseknek és vizsgálatoknak (beszéd, intelligencia, kognitív, szociális, érzékelési, motoros készségek) is. Ezek a vizsgálatok nemcsak a diagnózis felállítására szolgálnak, hanem a gyermek igényeihez mérten segítenek meghatározni, milyen típusú kezelés szükséges. A lehető leghatékonyabb fejlesztés csak akkor érhető el, ha pontos diagnózissal rendelkezünk a gyermek állapotáról. Ma már a fejlesztési lehetőségek tárháza nagyon széles skálán mozog, így a kommunikációs csatornák is könnyebben megnyithatók.

Ha a gyermek fejlődése késik, eltér vagy autisztikus viselkedést mutat, akkor mindenképp érdemes felkeresni a szakembereket, mert csak így látható tisztán az érintettség validitása.

AJÁNLOTT TERÁPIÁK:

- ABA terápia
- TEACCH
- Alapozó terápia
- Logopédia
- TSMT
- Ayres terápia
- Kutyaaterápia (canis terápia)
- Hippoterápia

AJÁNLOTT IRODALOM:

- Hannah L.: *Te is tudod! Hogyan foglalkozunk autizmussal élő kisgyermekkel?* AOSZ, Geobook, 2010.
- Quill K.A.: *Tedd-nézd-hallgasd-mondd.* KAPOCS Kiadó, Budapest, 2009.
- Attwood T.: *Különös gyerekek.* Animus Kiadó, Budapest, 2002.
- Clements J. – Zarkowska E.: *Viselkedésproblémák és autizmus spektrum zavarokban.* KAPOCS Kiadó, Budapest, 2007.

ALBERT SÁNDOR

PISA UTÁN, REFORM ELŐTT

Fura vagy inkább érthetetlen az a csend és beletörődés, ami tanulóink PISA-eredményeinek nyilvánosságra hozatala után Szlovákiában kialakult. Ezek a sokak által botrányosnak nevezett eredmények sem lépték át a lakosság, de még a közvetlenül érintett szakma ingerküszöbét, ahogy a milliárdos korrupciós botrányok sem. Úgy tűnik, a politikának sikerült megteremteni a társadalomban azt a fásultságot, azt az „úgysem tudok rajta változtatni” érzetet, hogy már semmire sem reagálunk. Ez viszont egy nagyon veszélyes állapot, mert a politika úgy manipulálhat bennünket, ahogy akar. Bármit „lenyelet” velünk. Akár azt is, hogy gyerekeink gyenge szerepléséért a pedagógus a felelős, de akár azt a magyarázatot is, hogyha másképpen lennének megfogalmazva a kérdések, a feladatok, akkor tanulóink jobban teljesítenének. Tehát egyfajta önámítás folyik, csak ne kelljen elmozdulnunk a jelenlegi langyos állóvízből, mert, ugye, az kényelmetlen és plusz munkával jár. A kérdés persze az, hogy meddig lehet ezt az igénytelenséget folytatni.

A felméréseknek, teszteleseknek vannak természetesen hívei és ellenzői. Némelyik országban (pl. Kanadában) a diákok mindennapi életéhez hozzátartoznak az írásbeli felmérések, másutt (pl. Finnországban) viszont az alsó tagozaton még osztályozás sincs. Az említett két ország mégis sikeresen szerepel a PISA-felmérésekben.

A porosz iskola szereti a fegyelmet, a szigort, és szívesen alkalmazza a diákok számonkérését (írásbeli vagy szóbeli feleltetését). Sajnos a feleltetést gyakran fegyelmező eszközként is alkalmazza, és szekundával jutalmazza azokat, akik nem készítik el a házi feladatukat, fegyelmezetlenül viselkednek a tanórán, stb.

Szlovákiában, az iskolai felméréket leszámítva, két hazai és két nemzetkö-

zi tesztelésben érdekeltek a tanulók. Az ötödikesek és kilencedikesek (Tesztelés 5 és Tesztelés 9) eredményei alapján néhány kerületben még rangsorolják is az iskolákat. A kérdés persze az, hogy összehasonlíthatóak-e a Duna utcai, dunaszerdahelyi vagy komáromi elit iskolák tanulóinak eredményei pl. a gömöri iskolák többségének eredményeivel, ahová 80-90%-ban szociálisan hátrányos helyzetű (többnyire roma) gyerekek járnak.

Véleményem szerint ezeknek a felméréseknek elsősorban a hozzáadott értéket kellene mérniük. Azt, hogy az elmúlt időszakban mennyit fejlődtek saját magukhoz képest a tanulók. Ebből viszont az is következik, hogy differenciáltan kellene mérni. Differenciálni ugyanis nemcsak az oktatás folyamatában kell, hanem az eredményeket is differenciáltan kell kezelni.

A nemzetközi felmérések közül Szlovákia a TIMS- és a PISA-felmérésekben vesz részt. A TIMS elsősorban azt méri, hogy a tanulók milyen mértékben sajátították el az előírt tananyagot. Sajnos ebben sem vagyunk sikeresek. A PISA kompetenciákat mér. Azt, hogy a tanulók képesek-e, illetve milyen mértékben képesek hasznosítani a tanulás folyamán megszerzett ismereteket. Három területen méri a kompetenciákat: az értő olvasás, a matematika és a természettudományok területén. Tanulóink a három évenként szervezett PISA-felmérések során mindhárom területen gyengén szerepelnek. Egyre gyengébben.

A szakértők egyszerűen botrányosnak tartják a 2015-ben elért eredményeket, mégsem történik semmi. A média egy-két cikk, egy-két riport erejéig foglalkozik a témával, a társadalom viszont nem reagál. Annak ellenére nem, hogy közben mindenki tisztában van azzal, hogy a gazdaság fejlődése, az ország teljesítőképessége elsősorban